

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תניינא

שיחות מוסר על סדר פרשיות השבוע

כולל

דברי חיזוק והתעוררות
בענייני עבודת ה'

נסדר ונערך משיחות מוסר
שנאמרו במקהלות על ידי
הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה

פרשת כי תבא

ירושלים עיה"ק תוכב"א
תש"פ לפ"ק

שיחות מוסר אלו הנדפסים כאן בס"ד, נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות מוסר שנמסרו בשנת תשמ"ו בירושלים ת"ו. ואם שגיתי, איתי תלין משוגתי. ובקשתינו שטוחה לפני המעינים הי"ו, כי כל שגגה וטעות יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יעמידוני על טעותי.

בסוף החוברת מצורף מאמרים על פרשת השבוע, ממאמרי רבינו שליט"א על התורה כת", אשר רובם רואים אור לראשונה כאן בס"ד.

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה

במייל: 8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות
בנקודות המכירה
של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר
הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות
ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת כי תבוא

מפתח העניינים

חמישים ואחד ימי הרצון - עיקר ימי השנה / על כל אחד להתעורר עכשיו ולפייס על עצמו / חודש אלול עצמו תובע את האדם אם לא מנצל אותו כראוי / גאות אדם - תשפילנו / מלך במשפט יעמיד ארץ / כשאדם מתעורר - זה עצמו זכות עבורו / על האדם להשתדל להיות איש הכלל / קבלה ליום הדין - קביעות הלימוד בספרי יראה ומוסר

מפתח חידושי תורה

- א. בענין סמיכות פרשת עמלק לפרשת ביכורים..... כא
ב. בענין מצות ביכורים משבעת המינים..... כב
ג. בענין ביכורים..... כה
ד. בענין הארורים דפרשת כי תבוא..... כו
ה. בענין והותירך ה' בפרי בטנך, ובפרי בהמתך, ובפרי אדמתך..... כז
ו. בענין ועבדת שם אלהים אחרים..... כז
ז. בענין אתם ראיתם את כל אשר עשה ה' לעיניכם בארץ מצרים..... כז

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמעון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה

תנצב"ה

מצות ביכורים והלקחה לדידן

בעזרת ה' יתברך נראה לעיין ולהתבונן מענייני הפרשה ובענינא דיומא.

פרשת השבוע פרשת כי תבוא, פותחת בפרשת ביכורים: "והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה"א נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה, ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה"א נתן לך ושמת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה"א לשכן שמו שם" וגו'.

ופשוטן של דברים מדובר כאשר בני ישראל אשר היו במדבר סיני, יזכו ויבואו ויכנסו לארץ ישראל ארץ הקודש יתחייבו במצות ביכורים, אבל רבינו אור החיים הקדוש כותב כאן דברים נוראים, ונביא מעט מדברי קדשו זיע"א, וכדאי מאוד לראות כל דבריו היקרים זיע"א.

וזו לשון קדשו: "והצצתי בפרשה זו שרומזות גם כן ביאת ארץ העליונה, ואמר והיה כי תבא שאין ראוי לאדם לשמוח אלא כשיבוא לארץ העליונה, על דרך אומרו ותשחק ליום אחרון, כי שמחת עולם הזה אינה אלא הבל ורעות רוח, וחזר ופירש על איזה ארץ מדבר, ואמר אשר ה"א נתן לך נחלה, כי לזו יקרא נחלת עולם, ודקדק לומר נתן לך, כי בערך מה ששונה עולם העליון, כל מה שישגל אדם בעדו, לא יגיע לחלק מאלף אלפים משוויו, ולזה אמר "נותן" לך בתורת מתנה, ולצד שצריך האדם לטרוח בעולם הזה לקיים תורה ומצות לזה אמר וירשתה, ואמר וישבת בה, על דרך אומרים צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם".

ואומרו ולקחת וגו', על דרך אומרו בספר הזוהר (ח"ב דקס"ו) כי כל אשר יעשה האדם מהמצוות ומעשים טובים בעודו חי, מתקבץ על יד על יד, עד יום נסיעתו, ובהם מקבל פני המלך, כדרך אומרו והלך לפניך צדקך, והוא אומרו ולקחת מראשית כל פרי וגו', פירוש לא יקח בידו להקביל פני ה' אלא מדברים המובחרים שעשה בעולם הזה.

ואומרו ושמת בטנא ירמוז שצריך כל מפעלות הטובות שעשה יהיו על פי דבריהם ז"ל כאומרו על פי התורה אשר ירוך ועל המשפט וגו', והתורה והמשפטים ביארו אותם חכמים בששים מסכתות כמנין טנא, שזולת זה הגם שיעשה כל מצוות שבעולם ישרף הוא והם" [רח"ל, וזכרני שכאשר דודי הגה"צ רבי אברהם מונסה וצ"ל היה חוזר על דברי האור החיים הללו היה קורא ונוהם בקול מרותח ישרף הוא והם... אוי ישרף הוא והם...].

ואומרו וענית ואמרת, פירוש לפי שכל אשר יעשה האדם מהטובות בעולם הזה, אין די לרצות מלך עליון, צא ולמד ממה שאמרו רבותינו ז"ל (ערכין י"ז רע"א) אם יבוא במשפט עם אברהם יצחק ויעקב אינן יכולין לעמוד לפניו, כי מה יצדק אנוש, וכתוב (איוב ד' י"ז) אם מעושהו יטהר גבר, לזה אמרה תורה שיתן [האדם] תשובה לה' והתנצלות על אשר

לא עשה רצונו יתברך כמצטרך, והוא אומרו וענית ואמרת לפני ה' ארמי אובד אבי, ארמי זה יצר הרע, שהוא רמאי גדול, [ארמי אותיות רמאי] כאומרו והנחש היה ערום, שמרמה הבריות לאבדם, והוא אומרו אובד אבי, פירוש אדם הראשון, על דרך אומרו (ישעיה מ"ג כ"ז) אביך הראשון חטא, ואבדו, וגרם מיתה לו ולדורות הבאים אחריו, והשריש בכל הנפשות חלק הרע, והוא סוד ערלה הדבוקה באדם מבטן ומהריון" עכל"ק.

והדברים מחרידים אם האבות הקדושים שהקב"ה חשק בהם ואהבם מאוד מאוד, וכתב רבינו יהודה החסיד ז"ל בספר חסידים (סימן קס"ה): "ולמה אהב הקב"ה את האבות [אברהם יצחק ויעקב], מפני שכל היום וכל הלילה לא היה לבם פונה מלהרהר אחר חפצי שמים, שנאמר (משלי כ"ג י"ז) כי אם ביראת ה' כל היום וכמו שכתוב ויקץ יעקב משנתו ואמרו חז"ל ויקץ יעקב ממשנתו וכו', כי היו כל כ"ד שעות בסדר אחד, שלא היה להם פנאי מחפצי שמים אפילו בחלום", ועיין לגאון חיד"א בהגהות ברית עולם שם.

ולאור האמור מה נעני אנן יתמי דיתמי אזובי הקיר, ואין לנו אלא תורה ותשובה ולכו ונשובה אל ה' וגו', ובפרט בימי חודש אלול היקרים והנפלאים שאין כדוגמתן כלל, ואין הפה יכול לספר רום מעלתן ויקרות ערכן, ולדוגמה בעלמא נביא מה שכתב הגאון הקדוש רבינו יעקב אביחצירא זצוק"ל זיע"א בספרו שערי ארוכה (דף קפ"ד): "בחודש אלול שערי רחמים פתוחים, והוא עת רצון, ובוודאי התשובה מתקבלת בו", ועוד שם (דף רנ"ד) כתב: "העושה תשובה בחודש אלול, היא מעולה ביותר ומתקבלת במהרה בלי שום עיכוב, כי השכינה ימינה פשוטה לקבל שבים בחודש הזה", ועוד כתב שם (דף ל"ד): "בשאר ימות השנה כששב האדם בתשובה, יש ספק אם מתקבלת תשובתו אם לא, מכל מקום בחודש אלול אם שב בתשובה שלימה, אזי מובטח לו שתשובתו מתקבלת, מאחר דאז נפתחים בו שערי רחמים והוא עת רצון", והחי יתן אל לבו ויקבל ידו המושטת באהבה של הקב"ה אבינו אב הרחמן אוהבן של ישראל תמיד, ובפרט בימי חודש אלול והימים הנוראים הבאים עלינו לטובה אמן.

חמישים ואחד ימי הרצון - עיקר ימי השנה

היום היה י"ג באלול שנת תשס"ג, כך שכמעט וחצי חודש אלול כבר מאחורינו. היום גם היה יומא דהלולא של רבינו הגדול רבי יוסף חיים זצ"ל, בעל הבן איש חי, זיע"א.

ידוע ומפורסם שביום ההלולא של הצדיק, עוסקים בכל העולמות בתורתו ובמשנתו של אותו צדיק, וכמו שכתבו בספרים. ועל כן נראה לפתוח את דברינו ביסוד עצום שלימד אותנו הבן איש חי בספרו אדרת אליהו על התורה (פרשת לך לך), אשר ממנו נראה כמה

מוטל עלינו להשתדל להתכונן ולנצל את הימים היקרים האלה, ימי הרצון והרחמים, כמו שצריך.

הפסוק אומר (בראשית יג, ט) 'הפרד נא מעלי אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה'. פשוטו של מקרא, שיש חיוב להתרחק מהרשעים, ולכן אומר אברהם אבינו ללוט, 'הפרד נא מעלי'. לך אתה לדרכך לחיים טובים ולשלום, ותתן לי לעסוק בקניי התורה והעבודה שלי מבלי שתפריע.

אבל הבן איש חי בספרו אדרת אליהו שם, מבאר את הפסוק הזה על הימים שלנו, וזה לשונו שם: יובן בסיעתא דשמיא, כי המילה הפרד נ"א, בגמטריא חמישים ואחת, רומז לחמישים ואחד יום שיש מראש חודש אלול עד הושענא רבה. אלו הם חמישים ואחד ימי הרצון שיש לנו בשנה, מראש חודש אלול ועד סיום הימים הנוראים שהוא הושענא רבה, וזהו מה שאנחנו אומרים הושע-נ"א, תושיע אותנו ביום החמישים ואחד (ועיין כף החיים סימן תרס"ד סוף אות א). כל אלו הימים האלו הם ימים נוראים וקדושים ימי סליחה וכפרה, שכן גם הימים שבאים אחרי יום הכפורים וגם ימי חג הסוכות, גם הם ימים של קרבה לבורא יתברך, כמו שנאמר (תהלים כז, ה) 'כי יצפנני בסוכה', וגם אלו ימים של עשיית תשובה, תשובה מאהבה.

וכאן מוסיף הבן איש חי משפט שאנחנו צריכים לאמץ אל לבנו: והם סימן וסמך ועזר לכל ימי השנה. אדם לא יכול לומר, נכון שהימים האלו הם ימים גדולים, אבל הם ימים גדולים רק לשעה שלהם, ואחרי שעוברים אלו הימים - עברו ואינם. לא הימים האלה יש בהם כדי לתת סיוע ועזר לכל השנה כולה. ובאמת יותר מזה, אם אדם עושה תשובה מקרב לב, ומתקרב לה' יתברך בכל לבו וזוכה להכתב בימי הדין לחיים טובים ולשלום, זו השפעה לכל החיים. כי הוא מתקרב לבורא ומוסיף זכויות עוד ועוד והולך למעלה למעלה.

מזמשיך הבן איש חי וכותב הבטחה פלאית: אם האדם יזהר וישמר באלו הימים מכל חטא, אם ישים לב על עצמו להתרחק מכל מכשול, וכמו שכתב הפלא יועץ (עיין ערך סייג) שאדם צריך לעשות לעצמו גדרים וסייגים, ובאותם דברים שהוא יודע שהוא עלול להכשל בהם עליו לעשות גדר והרחקה כדי שלא יבוא לידי העבירה עצמה חלילה, בטוח הוא שיתגבר על יצרו כל ימי השנה כולה ולא ילכד ברשת היצר. אם בימים האלו אנחנו נתחזק בתורה, בתשובה, בצדקה ובמה שצריך להתחזק באלו הימים, יש לנו הבטחה שבכל השנה כולה ננצל מרשת היצר. כי הימים האלו הם ימי שורש המשפיעים לכל חיי האדם.

וכך הוא גם להיפך חלילה. אם באלו הימים לא ישמר בראוי, אם אדם אומר, מה לי אלול ומה לי שבט?! יעבור החודש איך שיעבור. אם הוא אכן מגיע בגישה הזו - ילכד ברשת היצר וקרוב לחטוא הרבה בכל השנה כולה רחמנא ליצלן, דהוא אזיק אנפשיה. אם הקב"ה בא

ונתן לך ימים של חסד, ימי רצון וידידות שקצת שעושים בימים האלו פועל הרבה, ואתה מפקיר את המתנה הזאת ולא עושה כלום בימים האלה כדי להתקרב לבורא, אל תתפלא כשתגלה במשך השנה שאתה קרוב לחטוא הרבה חלילה.

כי אלו הימים, נ"א הימים האלו, הם דוגמת המח והלב שיש באדם. הלא כידוע יש באדם שתי מערכות עיקריות. יש את הלב אשר ממנו תוצאות חיים והוא מזרים את הדם בכל הגוף ומחיה אותו, ושם נמצאים כלי התחושה וההרגשה. ויש את המח, שבו נמצאים כלי הדעת והמחשבה, אשר בו אדם חושב ומתכנן ומחליט. אלו הם שתי המערכות העיקריות והיסודיות שיש באדם, ואם חלילה קרה לאדם נזק או הפסד באחת משתי המערכות האלו, ההפסד משפיע לכל הגוף. אם אדם לוקה ביד שלו, זה הפסד ליד בלבד. אבל אם אדם לקה בלבו, חלילה ההשפעה היא על כל האדם כולו, וכן במח.

וכך זה גם להיפך. אם המח והלב של האדם בריאים ועובדים כשורה, כל הגוף בריא. וגם נ"א הימים האלו הם כדוגמת המח והלב של האדם, ואם אדם מתאמץ בהם שיהיו כמו שצריך, אזי כל הגוף בריא - כלומר, כל השנה כולה תהיה טובה וישרה.

לכן אמר אברהם אבינו ללוט, 'הפרד נא מעלי', וכמו שדרשו רבותינו בזהר הקדוש (ח"א ד"פ ע"א) שאברהם אבינו זו הנשמה הקדושה, ולוט הוא היצר הרע. פונה הנשמה אל היצר ואומרת לו, 'הפרד נא מעלי', יש לי את הרצון שתפרד ממני במיוחד בנ"א הימים האלו שמראש חודש אלול ועד הושענה רבה, שלפחות בהם לא יהיה לי איתך שום קשר ואהיה מרוחקת ממך. ומדוע אני מבקשת על הימים האלו בדווקא? - **כי הימים האלו הם עיקר ימי השנה**, והם המח והלב של כל השנה כולה.

ואומרת הנשמה, שאם הימין, תמיד ימין זה הצד הטוב, מידת החסד, וסמל דקדושה. אם אני אלך לצד הטוב שהוא בימין, אז אשמאלה. אהפוך אותך, את היצר הרע, לשמאל הכנועה לימין, ולא תהיה בימין. אבל חלילה אם אשמאלה, פירוש, שהשמאל יהיה מתגבר חלילה באותם נ"א הימים שהם עיקר ימי השנה, והימין יהיה משועבד לו, אז יש את החשש פן יתגבר בכל ימות השנה, כי הנ"א יום אלו הם ימי המבחן.

עד כאן דבריו הקדושים של רבינו הגדול הגאון הבן איש חי זצ"ל זיע"א בספרו אדרת אליהו. וזה דבר שאנחנו צריכים להזכיר לעצמנו בכל רגע מהימים האלו, שאלו הם לא ימים רגילים, ואסור לשקוע בתרדמה. עיקר ענין הסליחות הוא - 'בן אדם, מה לך נרדם'. ובה פותחים את תפלת הסליחות, ולא בכדי כי זה האסון הכי גדול שיכול להיות, כשהאדם נרדם. וזה רמז השופר, וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה ג, ד) שאף על פי שתקיעת השופר היא גזירת הכתוב 'רחמנא אמר תקעו', הקב"ה ציווה לתקוע ואנחנו תוקעים בו בלי לשאול שאלות

ובלי לחקור חקירות אלא לקיים את מצות הבורא בלבד, מכל מקום רמז יש בו לעורר את האדם מתרדמתו, כמו שנאמר (עמוס ג, ו) 'היתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו'.

על כל אחד להתעורר עכשיו ולפייס על עצמו

השופר שמעיר את האדם, זה לא רק השופר שתוקעים בו בראש השנה, אלא כל המאורעות שקורים בכל יום ויום, גם הם שופרות שבאים לעורר את האדם מתרדמתו. כשאנחנו רואים את המאורעות שקורים לדאבוננו הרב ואת האסונות, הן במה שקורה בארץ ישראל והן במה שקורה ברחבי העולם, זה עצמו תקיעה גדולה, וזה עצמו איתות לאדם. מה נשאר לנו לעשות? - רק לא לאטום את האזנים. שנשמע את השופרות האלו ונתעורר מהתרדמה שלנו.

רבינו הכן איש חי זצ"ל בספרו בן איש חיל (דרוש א' לשבת תשובה ד"ו ע"ג) מביא את מדרש רבותינו המפורסם בבראשית רבה (עח, י), שבו אמרו רבותינו משל. מעשה שהיה בחיות היער שהרגיזו וקנטרו את האריה, מלך החיות. הוא כעס וקצף, וכשהאריה כועס זה מסוכן. הבינו החיות שהם צריכים לפייס את המלך, אבל לא ידעו איך יעשו את זה. החליטו ללכת אל הפיקח שבחיות, השועל, ולבקש ממנו שיחבל איזו תחבולה לפייס את המלך האריה, שיסיר מעליהם את חרון אפו.

באו החיות אל השועל, ואמרו לו, רבינו השועל, המלך כועס עלינו כעס גדול, ויש בזה סכנה גדולה בעבורנו. בטח יהיה לך איזה רעיון ותדע לטכס עצה איך להסיר את כעסו מאתנו. אמר להם השועל, ודאי, הלא אני שועל בן שועל בן בנו של שועל, ויש לי שלש מאות משלי שועלים ששמעתי מאבא שלי, שהוא שמע מזקיני במסורת שועלים דור אחר דור. אלך למלך, אספר לו את המשלים הנאים, זה ישמח אותנו וישעשע אותנו, ואז בשמחתו ימחל לכולם.

כל החיות שמחו. הנה, מצאנו את הישועה... פנו כולם ובאו ללכת אל המלך. השועל הולך בראש הגדוד, וכל החיות הולכים אחריו ששים ושמחים וטובי לב. הם הולכים, ולפתע בחצי הדרך נעצר השועל. שואלים אותו בעלי החיים, אדון שועל, למה זה נעצרת?! אנחנו ממהרים למלך. אמר להם השועל, לא אליכם, יש לי את חולי השכחה. מה זה קשור אלינו עכשיו?! שאלו אותו החיות. והוא משיב: שכחתי מאה משלים מתוך השלוש מאות, ונשארו בידי רק מאתיים. אמרו לו, טוב, לא נורא. מאתיים משלים זה מספיק גם כן, ויש בזה כדי שיעור חזון איש... הלוואי ובכלל יהיה למלך זמן לשמוע מאתיים משלים.

המשיכו ללכת. הולכים והולכים, והנה שוב נעצר השועל. מה קרה עכשיו? והוא אומר, לא אליכם, נתגברה עלי השכחה ושכחתי עוד מאה משלים. נשארו לי רק מאה משלים

אחרונים. אומרים לו החיות, לא נורא. מאה משלים גם זה מספיק, ולוואי שיהיה למלך פנאי לשמוע את כולם. הסתובב השועל, והמשיך ללכת, כשכולם הולכים אחריו.

והנה, הגיעה כל השירה לארמון המלך. הם נכנסים, ומגיעים לדלת האריה. דופקים על הדלת, והנה נשמע קולו של המלך מבפנים 'אפשר להכנס'. כולם מתרגשים, הנה עכשיו הם יראו איך השועל מספר ומשעשע את המלך ואז הוא ימחל להם, אך השועל עומד על מקומו ולא נכנס. אומרים לו כולם, למה אתה עומד?! הלא המלך כבר אמר להכנס! והשועל משיב, לא אליכם, נתגבר עלי החולי הזה, ושכחתי גם את מאה המשלים האחרונים.

החיות נבהלו. הם עומדים כבר בפתח טרקלין המלך והוא כבר אמר להם להכנס, ומה יעשו עכשיו? אומרים החיות לשועל, ומה נעשה עכשיו?! מה יהיה אתנו?! אמר להם השועל, כל אחד מאתכם יכנס ואפי' אנפשיה, כלשון המדרש. כל אחד יכנס אל המלך ויבקש על עצמו. יפול על רגליו ויבקש סליחה מחילה וכפרה, ויקבל על עצמו שלא יעשים אותו שוב.

עד כאן המשל שאמרו רבותינו במדרש. ורבינו הבן איש חי דרש את המדרש הזה על הימים האלו, של חודש אלול. יש המתכוננים לאלול, כבר ממוצאי יום הכפורים. שוא תשאל, במוצאי יום כיפור מה יש להתכונן לאלול? הרי רק עכשיו סיימתי לזעוק בנעילה עשרים ושש פעמים 'ויעבור' ו"ג מדות של רחמים, וכבר הפכתי להיות מלאך, וכבר עכשיו אתה רוצה שאעשה עוד פעם תשובה? - אבל אכן כן. סח לי זקן אחד ששמע מהזקנים בירושלים בדור שלפנים, שראו את הגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל במוצאי יום הכפורים כשהוא כולו רועד וחרד. שאלו אותו, רבינו, הרי עבר יום כיפור, ועכשיו כולם שמחים וטובי לב, ולמה אתה דואג וחרד? אמר להם רבי ישראל מסלנט, תמיהני עליכם, הרי במוצאי יום כיפור תוקעים בשופר, לא?! וכי לא שמעתם את תקיעת השופר? זה מזכיר את ראש השנה שמתקרב ובא...

מי חושב במוצאי יום כיפור שראש השנה מתקרב?! אבל יש כאלו. הם אלו שיש להם שלוש מאות יום כדי לפייס את המלך, וכבר שנה קודם ראש השנה מתחילים להתכונן אליו. יש כאלו שאין להם את השלוש מאות יום, ויש להם מאתיים יום או מאה ימים. מאה ימים קודם יום הכפורים זה כ' בסיון, וכמו שרמזו בעל אוהב ישראל מאפטא (הובא בליקוטים חדשים בסוף ספר אוהב ישראל פרשת מטות, וע"ע ילקוט אוהב ישראל דף קס"ה והערה נ"ח) את הפסוק 'כי יד על כס יה', כס - כ' סיון, יה - יום הכיפורים. כמו שאדם יתכונן מה'כס', מכ' בסיון, שזה מאה יום קודם יום כיפור, כך יהיה יום הכפורים שלו.

אבל יש אחד שמתחיל להתכונן רק כשכבר עומדים בפתח. כשהוא שומע את תקיעת השופר ורואה את ראש השנה מגיע, אז הוא מתעורר ושם אל לבו שמגיע יום המשפט

בו עוברים כל באי עולם בני מרון, ואז הוא נזכר. לא כך צריכה להיות הדרך, אלא על האדם להתכונן מקודם לכן. אבל גם אם הגיע למצב כזה, העסק לא אבוד. 'כל חד וחד יכנס ואפייס אנפשיה'. כל אחד עדיין יכול להכנס ולעשות עכשיו תשובה, ולהכתב לחיים טובים ולשלוט. כי השי"ת אבינו אב הרחמן "קשה לכעוס ונח לרצות" כאמור בפיוט הקדוש והנורא "ונתנה תוקף".

והנה, למה באמת השועל אמר להם שיש לו שלש מאות משלים, ולבסוף אמר להם ששכח ואין לו כלום?! וכי הוא הונה אותם? לא ולא. פיקח היה השועל וידע שכולם סומכים עליו. כולם אומרים, הנה יש לנו את השועל שייצג אותנו לפני המלך, ישעשע אותו וישג לנו מחילה וכפרה. ומה אתכם? מה עם התשובה שלכם?! וכי לא אתם חטאתם וקלקלתם ועליכם לשוב בתשובה ולתקן?! השועל הבין את זה ואמר בלבו, אני אגרום להם שכל אחד מהם יצטרך לעשות תשובה כמו שצריך. כל אחד יבוא אל המלך בעצמו ויאמר לו 'חטאתי עויתי פשעתי', אני מבקש מחילה ומכאן ואילך אפתח דף חדש, ואז ימחלו לו.

זו היתה הפקחות של השועל, שהביא את כולם לעשות תשובה. גם אנחנו לא יכולים לסמוך על אף אחד אחר, ועלינו להתכונן בעצמנו לקראת ראש השנה. ואם אין לנו את שלוש מאות הימים להתכונן בהם, לכל הפחות באלו הימים שנתרו, שהם 'עיקר ימי השנה' כמו שכותב הבן איש חי, ובהם כל פעולה קטנה שאדם עושה, פועלת רושם גדול, נראה לנצל ככל יכלתנו.

חודש אלול עצמו תובע את האדם אם לא מנצל אותו כראוי

אמרו רבותינו (ראש השנה טז), כי ביום ראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון. אין מישהו שיוצא מן הכלל, וכל הברואים כולם, אנשים נשים וטף, אפילו נפטרים או עוברים, עוברים אחד אחד במשפט לפני בורא עולם. 'ואין שכחה לפני כסא כבודך', הקב"ה רואה את כל מה שעשינו, כל מה שחשבנו, וכל מה שיש בדעתנו, ובאמת זה פחד עצום איך אפשר לעבור במשפט הזה ולצאת זכאי.

אך נתן לנו הקב"ה את הימים האלו שהם ימים שיש בהם עזר וסיוע אלהי ממעל, לכל מי שיתקרב אליו. יהיה מי שיהיה. רק עליך לעשות את הצעד הראשון, והקב"ה יעזור לך. 'אני לדודי ודודי לי', ראשי תיבות אלול. אך מי שלא מנצל כראוי את הימים האלו אז ימי אלול נהפכים לו לרועץ ונהיה זה 'אוי לו ואוי לנפשו', ראשי תיבות אלול, כי אלול תובע את האדם. הרי קבלת ימים שבהם אתה יכול להתהפך מן הקצה אל הקצה ולהתקרב להקב"ה מה שלא חשבת שיש בכלל בכוחך להשיג, ובזכות אותם והוצאת אותם לריק. והופך חודש אלול ונהיה בגדר שאמרו בירושלמי (סוכה פ"ג ה"א), 'אוי לו למי שסנגורו נעשה קטגורו' רח"ל.

אחד קיבל הזמנה למשפט, ושכר עורך דין שייצג אותו ויוציא אותו זכאי. שואל השופט את העורך דין, מה אתה אומר, מה דעתך על הנאשם? והוא משיב: עשרים שנה בסיביר, זו דעתי. אוי לו למי שסנגורו שהיה צריך ללמד עליו זכות ולעזור לו נהפך להיות קטגור בשבילו. כך גם חודש אלול, אם אדם לא מנצל אותו כמו שצריך לתשובה תורה ומעשים טובים, ולשפר עצמו ומידותיו וכו', הוא עצמו הופך להיות קטגור לאדם.

החסיד רבינו יונה ז"ל מביא בתחילת ספרו שערי תשובה (ש"א אות ב') את המעשה הידוע בחבורת גנבים ולסטים שהטילה את חיתתם על הבריות, עד ששלחו התושבים משלחת אל המלך ואמרו לו, אדוננו המלך, אנחנו לא יכולים עוד לסבול את החבורה הזאת, ובבקשה תדאג לטפל בענין. שלח המלך גדוד חיילים, תפסו את כולם ושמרו אותם בבית הסהר.

החבורה הזאת הגיעו לבית הסהר, אבל גם שם לא שקטו על השמרים. וכי נשב באן בשקט בזמן שכל שעה שלנו שווה הרבה כסף?! עלינו לברוח מכאן. התחילו לחפור מחילה תת קרקעית מהחדר שלהם בבית הסהר, על מנת שהמחילה הזו תגיע עד מחוץ לחומות בית הסהר וימלטו.

חפרו בכל יום קצת עד שכעבור זמן היתה המנהרה הזו מוכנה. בלילה אפל קמו כל הגנבים האלו, יצאו דרך המחילה וברחו מבית הסהר, חוץ מאחד הגנבים שנשאר שם, ישן במיטתו. בבוקר בא שר בית הסהר ומוצא את החתירה חתורה, ורואה איך שברחו כולם. והנה, הוא רואה להפתעתו שאחד הגנבים נשאר שם. לקח את מקלו והכה על קדקדו מכות נאמנות וצעק עליו, קשה יום, הלא החתירה חתורה לפניך ומדוע לא מהרת למלט את נפשך?! הרי יש כאן מחילה פתוחה לפניך וכולם ברחו, אז למה נשארתי?!

אלול הוא חתירה החתורה לפנינו. הקב"ה אומר לך, נתתי לך את הימים האלו המסוגלים לתשובה, בוא ותעשה את הצעד הראשון ואני מבטיח לך שאעזור לך. ואם תתאמץ בימים האלו זה ישפיע לך לא רק על הימים האלו ועל התקופה הזאת, אלא כמו שכתב הבן איש חי - זה ישפיע ויקרין על כל השנה כולה שתהיה קרוב לבורא יתברך. ואם כן איך זה

א. ובני בכורי הרה"ג אברהם אליעזר שליט"א אמר שיש לרמוז זאת בתפילת הנעילה ביום הכפורים. אז אנחנו אומרים, 'אל נורא עליה, המצא לנו מחילה בשעת הנעילה'. בפשטות אנחנו מבקשים שהקב"ה ימציא לנו מחילה, יסלח וימחל לנו על מה שעשינו. אבל הוא הוסיף על דרך הרמז, שאנחנו מבקשים מהקב"ה 'המצא לנו מחילה', את המחילה והמנהרה הזו תחתור לנו תחת כסא הכבוד - כמו שעשה מחילה למנשה מלך ישראל (סנהדרין ק"ג א' וירושלמי שם פ"י ה"ב ע"ש דברים נוראים) - כדי שגם אם חלילה אנחנו לא ראויים תקובל תשובתנו לפניך.

ש'אדם אומר, 'לא דחוף', 'יש עוד שבועיים עד ראש השנה, ויש עוד זמן?!' כל יום וכל שעה עכשיו היא יקרה שביקרים, המחילה פתוחה לפניך, ואיך לא תנצל אותה כראוי?!

גאות אדם - תשפילנו

אחד שאל אותי, מה רוצים מאותו האסיר שלא ברח משם, והרי צדיק הוא שלא ברח, ולמה זה הכו אותו מכות נאמנות?! ועניתי לו שאם הוא היה צדיק הוא בכלל לא היה מגיע לבית הסהר... אבל באמת אומרים בשמו של הגרא"מ שך זצ"ל ששאל, למה באמת אותו אחד לא ברח מהמחילה?! הרי כל החברים שלו יצאו, ולמה זה הוא נשאר שם? מי עיכב אותו מלהמלט? אמר הרב שך, הגאווה שלו מנעה אותו מלברוח. אותו אחד אמר, וכי אני אתכופף ואזחל במחילה תת קרקעית? וכי אני עכבר?! לא. תפתחו את השערים, ויצא גוי שומר אמונים... אם תפתחו את השער ואני אצא כמו איזה לורד, זה בסדר. אבל שאתכופף ואזחל שם, זה לא.

אמר הרב שך, הגאווה היא בעוכרנינו. ובאמת זה כל ענינו של ראש השנה, להכניע את הגאווה. זה הלא עיקר ענין 'שתמליכוני עליכם', שנחדד בעצמנו את הידיעה שאנחנו עבדים לבורא, והלוואי שנזכה להיות עבדים נאמנים לבורא, כמו שזכה משה שעליו נאמר 'עבד נאמן קראת לו'. אדם אומר, וכי אני מזוחלי עפר שאתכופף למחילה ואזחל בה לצאת לחופשי? - נכון שאני נחש, אבל לא זוחל עפר... רק אם תפתח את השער לרווחה, אז אצא שם. 'גאוות אדם - תשפילנו' (משלי ל, כג). הוא מתגאה, הוא לא מוכן להתכופף למחילה ולעשות תשובה, וזה מה שעלול לגרום לו את ההפסד בסופו של דבר.

מעיקרי התשובה היא ההכנעה, וכמו שלימדנו החסיד רבינו יונה ז"ל בספרו שערי תשובה (ש"א אות כ"ג ואילך עש"ב). אדם שמגיע לבורא עולם ואומר, 'אין לי מה להצטדק, אני נשען רק על רחמיך הרבים, שהרי אמרת 'חנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם', אף על פי שאינו כדאי ואף על פי שאינו הגון', מי שבאמת מגיע כך בהכנעה ומרגיש שלא מגיע לו, אז הוא זוכה מאוצר מתנות חנם וזוכה לכתיבה בספר החיים. אבל אם אדם מסתפק רק באכילה של רימונים ובשאר הסימונים, ולא באמת מכניע את עצמו ועושה תשובה, מה תקוותו?!

מלך במשפט יעמיד ארץ

אם אדם פוקח את עיניו קצת בימים אלו, הוא יראה איך 'מלך במשפט יעמיד ארץ'. ראיתי מעשה נורא שהיה עם רבינו החפץ חיים זצ"ל. אז בזמנו היתה מלחמת אזרחים בספרד, והיתה שם שפיכות דמים נוראה, איש הרג את אחיו ואב את בנו. באו וספרו את זה לחפץ

חיים שיש בספרד מלחמת אזרחים עצומה והריגות באכזריות שפוכה. החפץ חיים שמע והגיב בכמה מילים: 'וכי שכחתם את גירוש ספרד והאינקוויזיציה?!'

שלוש מאות אלף יהודים היו בספרד קודם הגירוש, כמו שכותב רבינו האברבנאל ז"ל בהקדמתו לחיבורו על ספר מלכים. ויצאה הגזירה בתשעה באב שנת רנ"ב, שכולם צריכים לצאת לגלות. וכותב שם רבינו האברבנאל, אנחנו הגענו לספרד בזמן שלמה המלך, ולעיר שלנו קראנו טוליטולא, מלשון טלטול. כל כך הרבה שנים היינו שם, ועזרנו למדינה ותרמנו לה, ולבסוף יצאה הגזירה הנוראה על שלוש מאות אלף היהודים, 'תלכו מכאן'. לאן נלך?! אבל לא היתה ברירה. היו הרבה שיצאו והלכו, והיו אלו שנשארו שם וחיו כיהודים אנוסים, ושם עונו ונשרפו על קידוש ה' כידוע וכמפורסם, באכזריות שטנית נוראה שאי אפשר להבין בשכל אנושי.

על זה אמר רבינו החפץ חיים, וכי שכחתם מה שהיה עם האינקוויזיציה?! נכון שעברו מאז כבר חמש מאות שנה, אבל הכל בא בחשבון. חמש מאות שנה העביר להם הקב"ה ולא פגעה בהם מידת הדין, אולי היתה להם איזו זכות שתלתה להם שהרי סוף סוף חיו שם היהודים הרבה שנים בנחת ושלווה, אבל סוף סוף מגיע החשבון. וכשבא החשבון - הוא איום ונורא. לכן עתה חרב איש באחיו באכזריות שפוכה.

והנה אנחנו רואים את הפורעניות שבאים לעולם. הגמרא אומרת (יבמות סג.) שכל פורענות שבאה לא באה אלא בשביל לעורר את ישראל. לפעמים כשאבא כועס על בנו הוא לוקח מקל בידו, אבל לא מכה את הבן שלו אלא לוקח את המקל ומכה איתו על השולחן, מפני שזה עצמו כבר מרתיע וגורם לבן לבקש סליחה ולפתוח דף חדש. זו הסיבה שמגיעים פורעניות בעולם, כדי לעורר אותנו בלי לפגוע בנו. אבל אם אדם לא מתבונן ולא לוקח מוסר, אז חלילה מדת הדין יכולה לפגוע גם בו עצמו.

עכשיו שאנחנו מתקרבים לראש השנה, כדאי לכל אחד לקחת מחזור לידי ולהתבונן קצת במה שאנחנו אומרים ומתפללים. והנה בתפילת מוסף של ראש השנה שסדרו לנו רבותינו, ויש אומרים שהאמורא הקדוש רב סידר אותה, כך אנחנו אומרים: אתה זוכר מעשה עולם, אין שכחה לפני כסא כבודך אין נסתר מנגד עיניך. אי אפשר לרמות ואי אפשר להטעות. אתה זוכר את כל המפעל, אם תשאל אחד, מה עשית בכ"ז בטבת בשנה שעברה?! הוא יגיד לך, כ"ז טבת? היה כזה חודש בכלל?! איך אתה רוצה שאזכור?! גם אם תשאל אותי היום מה עשיתי אתמול אני לא יודע... אבל אצל הקב"ה הכל נזכר, כל פעולה וכל מחשבה, ולו הקלה ביותר, הכל נזכר ובא בחשבון. הכל גלוי והכל צפוי לפניך ה' אלהינו, צופה ומביט עד סוף כל הדורות. כל פעולה יכולה להשפיע עד סוף כל הדורות, תביא חוק וזכרון להפקד כל רוח ונפש. אין מי שלא עובר במשפט. בהזכר מעשים רבים, כל פעולה וכל מעשה הכל רשום

ונכתב בספר של האדם, המון נסתרות לאין תכלית. אבל חסד האל הוא - שמראשית כזאת הודעת ומלפנים אותה גילית זה היום תחילת מעשיך, ביום הזה היה המשפט של אדם הראשון והוא יצא בדינו לחיים טובים ולשלום, וממילא הוקבעה ההנהגה הזו שגם אנחנו נצא ביום הזה לחיים טובים ולשלום.

ועל המדינות בו יאמר. נעבור על מדינה ומדינה, איזו לחרב, אנחנו רואים את זה בכל יום ובכל שעה, איזו לשלום. איזו לרעב, אנחנו ברוך ה' יש לנו מה לאכול, אבל אנחנו יודעים שיש מדינות שברגעים האלו ממש אנשים שם נופחים את נשמתם ברעב ומתים רח"ל. איזו לשבע. ובריות בו יפקדו, כל באי עולם עוברים במשפט, אנשים נשים וטף. להזכירם לחיים או להיפקד, מי לא נפקד כהיום הזה. הרי אמרו רבותינו במסכת ראש השנה (לב): שאפילו ספרי מתים נפתחים ביום הזה. ולכאורה למה נפתחים ספרי מתים? והלא הם כבר מתו לפני חמש מאות שנה ויותר, דנו אותה והוציאו את משפטו, ולמה זה לשפוט אותו שוב? אבל שוב נפתחים את הספרים ועושים משפט מחודש. מדוע? - כי כמו שאמרנו, פעולות שאדם פועל יכולות לפעמים להשפיע דורות רבים אחרי זה, וגם עליהם הוא צריך להיות נידון לטוב או למוטב. זכר כל המעשים לפניך בא, מעשה איש ופקודתו עלילות מצעדי גבר. מחשבות אדם ותחבולותיו. אפילו מה שאדם חושב מחשבות, גם זה נזכר וגם זה בא בחשבון.

אם כן מה יהיה? איך אפשר לעמוד במשפט איום כזה? - אשרי איש שלא ישכחך. וזה עיקרו של ראש השנה, שנזכר שאנחנו בנים ועבדים לבורא עולם. ורבותינו נתנו לנו תזכורת יומית קבועה על זה במה שתקנו לנו מאה ברכות בכל יום. למה תקנו לנו את מאה הברכות? לזכור את הבורא תמיד, להוסיף אהבתו ויראתו של הקב"ה בלבנו, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות ברכות (פ"א ה"ג). וכשאדם אוכל לחם או שותה מים מברך ואומר ברוך אתה ה', אדון הכל, אלהינו, תקיף ובעל היכולת ובעל הכוחות כולם, מלך העולם. הוא המלך ואני עבדו, ולוואי שאזכה להיות עבד נאמן. כך האדם ממליך את הקב"ה בכל יום ויום.

אשרי איש שלא ישכחך וכן אדם יתאמץ בך. כי דורשיך לעולם לא ישלחו ולא תכלים לנצח כל החוסים בך. כאן הנחמה שלנו. מי שבא להיות חוסה בצל הבורא, ומבקש להיות עבד נאמן לפניו, הוא ניצול. וכמו שאמרו רבותינו, הואיל והודית ותלית עצמך בי, תצא בדימוס - זכאי (עיין ילקוט שמעוני נ"ך רמז שפ"ט ורמז תקנ"א ורמז תתנ"ד ועוד).

כשאדם מתעורר - זה עצמו זכות עבודו

יש לנו עוד כשבועיים עד ראש השנה. מה עלינו לעשות?! הדבר הראשון, כמו שפתחנו, הוא להתעורר מהתרדמה. אלו הימים שהם המח והלב של כל השנה כולה כמו שכתב הבן איש חי, ואסור לתת להם לחלוף בלי לפעול בהם כלום. מי שיושב באדישות ונותן לזמן

היקר לחלוקה, זה עצמו סיבה להכניס אותו לסכנה, כי כמו שהזכרנו, חודש אלול עצמו נהפך להיות תובע לאדם, למה לא ניצלת אותי כמו שיכלת לעשות, ומדוע לא מהרת להציל את עצמך.

בעלי המוסר אמרו, משל למה הדבר דומה, לילד קטן שיום אחד זחה עליו דעתו ועשה פגורם בבית. קרע את הוילון, משך את המפה והפיל את כל הכלים ארצה ונשברו, ועוד ועוד. ראתה את זה אמא שלו ואמרה לו, תשמע בני, לא לפי כוחותי לעשות אתך מה שצריך, אבל עוד מעט יבוא אבא לבית, ואין כאן המקום להאריך...

מה התגובה של הילד?! יש אחד שכששומע את זה אומר, אוי ואבוי. עוד מעט יבוא אבא ויראה מה שעשיתי ומה שקלקלתי. מה יהיה?! הוא רץ מתחת למיטה, דוחק את עצמו שם עד הקצה האחרון, ונצמד כמה שיכול לקיר. והנה מגיע האבא לבית... הוא רואה את המהפכה בבית ואומר, מה קרה כאן? מי חולל את כל הצונאמי הזה? אומרים לו, אתה יודע, הבשר שנתעלם מן העין... הוא עשה את זה.

מתכופף האבא ומציץ, ורואה אותו מקופל שם כולו, בלי ראש ובלוי זנב... שואל אותו האבא, מה זה? למה עשית את זה? והבן שותק. הוא מפחד ואין לו מה להגיד. אומר לו האבא, תשמע, מה שהיה היה. על מה שעשית הפעם נעביר לך, אבל אם זה יקרה עוד פעם, אוי ואבוי. הבנת? והבן אומר, ודאי אבא, הבנתי, ויוצא משם.

למה האבא לא עשה לו כלום ולא העניש אותו? כי כשראה את הבן שוכב שם מתחת למיטה כשהוא מפוחד ומבוהל, הבין שהילד כבר קיבל את העונש שלו הפעם. הוא למד את הלקח, וכנראה שלא יעשה את זה פעם נוספת. אבל אם יבוא האבא לבית וימצא את הבן שלו יושב מחוייך רגל על רגל, ודאי הוא יכעס הרבה. לא די במה שעשית אתה עוד יושב ככה בלי להביע שום חרטה?! ואנחנו יכולים להבין לבד מה שיהיה...

אומרים בעלי המוסר, כך זה גם אתנו בימים האלו. יש אחד שאמנם עשה מה שעשה במשך השנה כולה, קלקל ועיוות רח"ל, אבל עכשיו כשמגיעים ימי הדין הוא נבהל ונבעת. הוא יושב מתירא ומחפש דרכים ועצות איך לצאת זכאי בדין. כשרואים אותו כך, פוטרם אותו בזה. אבל אם רואים שלא מעניין אותו שום דבר, הוא יושב רגל על רגל ומחכה שיעבור הזמן, מסתפק באכילת רימונים בראש השנה ומרבה באכילת בשר כדי שיוכל לומר 'יהי רצון שנתבשר בבשרות טובות' כמו שאמר לי אחד שעושה, זה חמור מאוד ואבוי לאחד שכזה.

על האדם להשתדל לחיות איש הכלל

לכן כתבו רבותינו בעלי המוסר עצות ודרכים אשר נוכל לאחוז בהם ולזכות להנהגת הרחמים. אומרים בשמו של הסבא מנובהרדוק, רבי יוסף יוזל הורביץ זצ"ל, שהוא אמר עצה יקרה

לזכות בדין, שאדם יהפוך את עצמו להיות אדם כללי. כי כשאדם הוא בבחינה של אדם פרטי, זה דין אחד, אבל כשאדם הוא אדם ציבורי, כזה שהכלל צריכים לו, החשבון אתו הוא אחרת לגמרי.

פעם באו אל רבינו המשגיח, בעל האור יחזקאל זצ"ל, ואמרו לו על פלוני שהוא חולה, ומצבו חמור. השאלה הראשונה ששאל המשגיח היתה, האם יש לו שייכות לכלל, הוא עוזר ומסייע לציבור, או שהוא אדם פרטי רק לעצמו?! אמרו לו, אין לו שייכות עם הכלל, והוא אדם פרטי לעצמו לבד. אמר להם המשגיח, אם הוא יקום מחליו, הוא יוכל להגיד שיעור ולהעמיד תלמידים?! אמרו לו, לא. לא כל אחד הוא בר הכי להעמיד תלמידים ולמסור שיעורים.

אמר המשגיח, אשאל אתכם עוד שאלה. באם הוא יקום מחליו, האם הוא יוכל לסדר את הכסאות ואת הספסלים לפני השיעור, ולסדר את הספרים לאחר השיעור?! אמרו לו, כן. את זה הוא יוכל לעשות. כיוון ששמע את זה המשגיח אמר להם, אם כן שתהיה לו שייכות לכלל, יש מקום להתפלל לרפואתו ולקוות שיקום מחליו. וכאשר הוא יבריא תאמרו לו שאתם קבלתם עליו שיהיה מסייע לכלל. מפני שכאשר האדם מפסיק להיות איש פרטי שחי לעצמו והופך להיות איש כללי, כל החשבון הוא אחרת.

מדוע? הסביר הסבא מנובהרדוק, אם יש מישהו שנגב והתחייב מיתה, כמו סוף כל גנב שיוצא לתליה, אבל המלך צריך אותו מאיזה סיבה, יצווה המלך לשחרר אותו. ואם אומרים לו, אדוננו המלך, והלא השופט הוציא את דינו לתליה! אומר להם המלך, אז תתלו את השופט.. אני צריך את האיש הזה, ולכן גם אם הוא גנב ולא מגיע לו להשאר בחיים, היות ואני צריך אותו הוא ישאר כאן.

אדם שהופך את עצמו לאדם כללי שצריכים אותו הזולת, גם אם הוא לכשעצמו אינו ראוי לזכות בדין, מכל מקום מוציאים את דינו לחיים טובים ושלוש מפאת הכלל הצריכים לו.

איך אדם יהפוך את עצמו לאיש כללי? הרבה אופנים יש. לדוגמא מה ששאל המשגיח בתחילה, האם יש לו קשר לתורה ויוכל להיות מגיד שיעור, ללמד תלמידים וכיוצא בזה. ואם זה לא ביכלתו, יוכל להיות גומל חסדים או תמכין דאורייתא. על כל פנים אם ימצא האדם דרך להיות איש כללי, אז יהיה לו משפט אחר לחלוטין, וקרובה ישועתו לבוא.

זה אחד מחסדי ה' יתברך אתנו. כי בדיני בשר ודם אם מישהו עשה שלא כשורה ופסק השופט את דינו לחמש שנות מאסר, וכי יעזור שיבואו ואמרו לשופט, הרי יש לו לנאשם הזה משפחה, אשה וילדים הזקוקים לו?! השופט יגיד, לא מעניין אותי כלום. אני חותך את

הדין שלו לפי מה שהוא עשה ולפי מה שמגיע לו, ולא מעניין אותי כלום מעבר לזה. זה בבשר ודם, אבל אצל הקב"ה 'הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, אל אמונה ואין עוול'. מסתכלים בשמים, ואם רואים שמגיע לפלוני איזה עונש, אבל רואים שאם יביאו את העונש הזה על אותו פלוני יהיה מישוהו אחר שיפגע ויצטער מזה ולא מגיע לו הצער הזה, מוחלים ומוותרים, כדי שלא יצטער מי שלא מגיע לו להצטער.

ועיקר מה שאדם יכול וצריך להיות 'איש כללי', זה בעיני בין אדם לחבירו. על האדם למצוא דרכים לעזור ולהיטיב לזולת, אם זה בגופו, כגון לבקר את החולה, לנחם אבלים ולשמח חתן וכלה, ובכלל זה גם להאיר פנים לסובבים ולהעלות חיוך על פניהם, אם זה בממונו ואם זה בדיבורו. וכמו שלימד אותנו הפלא יועץ (ערך חסד) שאלו שלשת השטחים שבהם יש את מצות גמילות חסדים, בגוף בממון ובדיבור.

גם אם אדם מתחזק בלימוד בתורה בימים אלו הוא נעשה בזה 'איש כללי', שהכל צריכים לו. שהרי 'מרבתי תורה מרבה חיים' (אבות ב, ח), והיינו שמרבה חיים לכל בית ישראל. אבל זה צריך לבוא גם עם חיוק הענינים של בין אדם לחבירו, כי הנהגת המשפט בראש השנה עם האדם הוא כפי איך שהוא מתנהג עם הזולת.

קבלה ליום הדין - קביעות הלימוד בספרי יראה ומוסר

נזכיר עוד עצה ששמעתי מרבתי גדולי עולם, עצה השווה לכל נפש, אנשים נשים וטף, והיא קלה ופריה רבה, ותועלתה מרובה, כלשון רבינו הרמח"ל בחיבורו דרך עץ חיים.

בדרך כלל כשאדם מגיע לראש השנה, הוא מקבל על עצמו הרבה קבלות טובות לשפר את ההנהגה שלו ולתקן את המעשים שלו בשנה הבאה. ובאמת זה ענין שכתוב בספרים, שאדם יקבל על עצמו איזו קבלה טובה בראש השנה, וכמו שהעתיק הפלא יועץ (ערך ראש השנה) את דברי הרש"ש, שבקבלה טובה אחת שאדם מתקן בה את מעשיו כבר הוא ניצול בזכותה.

אמנם סיפר רבי שלום שבדרון זצ"ל, שבצעירותו למד בישיבת חברון אצל המשגיח רבי לייב חסמן זצ"ל, בעל החיבור 'אור יהל'. כשהתקרב יום ראש השנה, קיבל על עצמו רבי שלום קבלות רבות להשתפר ולהתחזק, ובא אל רבו המשגיח רבי לייב חסמן עם הדף בו מפורטים כל הקבלות שקיבל עליו, ואמר לו, כבוד הרב, תביט, הנה הקבלות שקבלתי עלי לראש השנה. אמר לו רבי לייב, שלום, לפני שאתה מתחיל לספר לי מה קבלת עליך, חצי מהקבלות תמחק ותוציא מהרשימה. מהחצי השני שנשאר - את הדבר הכי קל שיש שם - אותו תקח על עצמך. למה? - כי אדם עומד ואומר, רבוננו של עולם, הנה אני מקבל על עצמי קבלות טובות, ובבקשה תמחל לי. ואף על פי שגם בשנים שעברו קבלתי על עצמי

קבלות ולא עמדתי בהם, אבל הפעם אני באמת מבטיח שאתקן. ואפילו שגם בשנים שעברו אמרתי שהפעם באמת אני יתקן, אבל הפעם אני באמת באמת יתקן... איזה קבלה קבלת על עצמך? שלא אלך ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין, כמו רבי יוחנן... (יזמא פ"ו א'). וכבר בארבע אמות הראשונות אתה נכשל...

אדם צריך להכיר את כוחותיו ולקבל על עצמו קבלה קטנה שיכול לעמוד בה. למשל, שלא יעבור עליו יום בלי לעשות איזה מעשה חסד, או שיכוון תמיד בברכת אשר יצר. אם הוא יכוון רק בברכת אשר יצר, לאחר זמן יבוא גם לכוון בשאר הברכות. אבל אם הוא מקבל על עצמו קבלות שהוא לא יכול לעמוד בהם, אין בזה תועלת.

אמנם, מה היא הקבלה הטובה יותר מכל הקבלות?! שמעתי מרבותי, שהיא מה שלימד אותנו החסיד רבינו יונה, בחיבורו שערי תשובה (שער ב' אות י'), ללמוד מוסר בכל יום. זה דבר שלא קשה, אין בו טורח גופני וגם לא הוצאה כספית, אבל היא קלה, פריה רב ותועלתה מרובה. וכולם יכולים לקבל את הקבלה הזאת על עצמם, אנשים נשים וטף, ללמוד מוסר בכל יום בלי נדר.

רבינו יונה מביא ששה דרכים שמביאים את האדם ומעוררים אותו לתשובה. כגון ימי הזקנה, שכאשר אדם כבר זקן ובקושי זו, ובכל שני וחמישי מבקר בקופת חולים, אז הוא אומר 'רבנו של עולם, עכשיו שאני בן שבעים ושמונים ואפילו אם אני רוצה לעשות עבירות אני כבר לא יכול, אני אעשה תשובה, ובבקשה תמחל לי'. גם תשובה כזו הקב"ה מקבל. אבל למה לחכות עד שאתה בן שבעים?! תלמד מוסר מאוטו... איך נראה אוטו, הכי חזק שיהיה, שנמצא על הכביש שבעים שנה? - כבר יוצא לו עשן מהפנס... עכשיו שאתה זקן אתה עושה תשובה?! תעשה תשובה כשאתה צעיר, כשאתה עוד גיבור! מכל מקום הקב"ה ידו פשוטה לקבל שבים, ואפילו תשובה כזו, ואפילו אחד שעושה תשובה ביום האחרון שלו, גם אותה הוא מקבל. ומוחל לו הקב"ה ברחמיו על כל עוונותיו, וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה (פ"ב ה"א) ע"ש. [א"ה: וראה בזה דברי רבינו שליט"א בספר שובי השולמית ח"ה סימן כ'] ע"ש].

וכך מסדר רבינו יונה את הדרכים שמביאים את האדם לתשובה. הדרך השלישית היא, **כאשר ישמע מוסר החכמים והמוכיחים**, כמו שהיה בזמנו של רבינו יונה שבכל תפוצות ישראל היו מסתובבים מגידים ומוכיחים, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ד ה"ב) שצריכים הציבור להעמיד עליהם אדם זקן וירא שמים ואהוב לבריות שיאמר לפני הקהל דברי מוסר ותוכחה. גם בדור שלפנים היה בירושלים את רבי יצחק פרחי המוכיח, ובאיזמיר היה את רבי אליהו הכהן, בליטא היה את המגיד מדובנא והיה את המגיד מקלם, והיו תלמידי רבי ישראל מסלנט ועוד. אבל היום אין לנו את זה. מה נשאר בידינו?! - החיבורים שלהם. אם

אין לנו את רבי אליעזר פאפו, יש לנו את הספר שלו 'פלא יועץ'. אם אין לנו את רבינו יונה, יש לנו את החיבור 'שערי תשובה', אם אין לנו את רבינו בחיי יש לנו את 'חובת הלבבות', וכן על זה הדרך. ספרי המוסר, הם המוכיחים שלנו עכשיו.

אומר רבינו יונה: כאשר ישמע מוסר החכמים והמוכיחים, ושמיעה אין זו שמיעת האוזן גרידא, אלא כלולה בזה גם ההבנה והקבלה, כמו 'שמע ישראל'. כשאדם ישמע ויקבל את הדברים, יקשיב וישמע ויכנע ויעשה תשובה, ויקבל בלבו כל דברי התוכחות ושללא יגרע דבר מדבריהם. יש אחד שבא לשמוע מוסר, אבל הוא מקבל רק את מה שערב ונח לו. על שאר הדברים הוא אומר שזה לא בשבילו, ומיועדים למישהו אחר.. אין דבר כזה. כמו שאת כל מצוות התורה אתה צריך לקיים, גם את כל דברי המוכיחים עליך לקבל.

למה זוכה מי שמקבל על עצמו ללמוד מוסר ולשמוע את דברי החכמים והמוכיחים? - אומר רבינו יונה: הנה האיש הזה ברגע קטון יצא מאפילה לאור גדול. לפני כן הוא היה באפילה, בחושך ובעלטה, ובקבלה הזו שקיבל על עצמו ללמוד מוסר, כבר יצא מאפילה לאור גדול. מתני? - כי את אשר יאזין ויסכיח ולבבו יבין ושב ויקבל ביום ששמעו דברי המוכיח. כשבאמת תהיה הקבלה הזו קבלה על מנת לקיים, שיעשה מה שילמדו אותו החכמים והמוכיחים.

וכשיזוהר בדבר הזה, כותב רבינו יונה, הנה מהיום ההוא ומעלה, כשקיבל להזהר בדברים האלה, עלתה בידו התשובה ונהפך לאיש אחר. כשאדם מקבל על עצמו להיות קובע עתים בספרי מוסר, הוא נהפך לאיש אחר. ממתני? - מעת אשר קיבל על עצמו כזאת במחשבתו וגמר עליו כך בלבבו. יש כאן פירוט של שני החלקים, כשקיבל את זה עליו במחשבתו - בכלי הדעת, ושיגמור את זה בלבבו - בכלי התחושה וההרגשה. כי לא מספיק שאדם יאמר 'כן, אני מקבל', וימשיך הלאה. אלא יקבע את זה בלבו ויבין את החשיבות של זה. וזה דבר עצום ונפלא, שכבר מרגע הקבלה שאדם מקבל על עצמו לשמוע את דברי המוסר ולקיים אותם - יצא מאפילה לאור גדול, ועלתה בידו התשובה.

ב. ראיתי שהאדמו"ר מצאנו זצ"ל כותב באחד המקומות, שפעם פגש איזה יהודי שאמר לו, כבוד הרב, אני לא יכול לשמור את כל התרי"ג מצוות. תרי"ג מצוות זה הרבה בשבילי. החלטתי ליצור 'קיצור' של תרי"ג מצוות, ולעשות רק מה שנוח לי ואני מסתדר אתו. שאל אותו האדמו"ר, כגון מה? איזה מצוות כן לקחת לך? אמר היהודי, כגון כפרות... כפרות הוא לקח לעצמו. הוא אפילו מהדר בזה, ולוקח לא סתם תרנגול, אלא תרנגול הודו.. אחרי זה יאכל אותו עם המעדר... ועוד מצוה אני זהיר בה, אמר היהודי, משלוח מנות. גם במצוה הזו הוא זהיר, אבל לא בלשלוח מנות אלא רק לקבל...

אנחנו עבדי ה' וקבלנו על עצמנו את תרי"ג המצוות, במלואם ולכל פרטיהם ודקדוקיהם. וגם בלימוד המוסר עלינו ליישם כל פרט, ולא לדלג על חלק מהדברים ולומר 'זה לא נח לי', 'נסתפק בדברים אחרים'.

ומוסיף רבינו יונה חידוש: ומעת אשר קיבל כזאת במחשבתו וגמר עליו בלבבו, קנה לנפשו זכות ושכר על כל המצוות והמוסרים שהוא יעשה בהמשך השנים הבאות, ואשריו שצידק נפשו בשעה קלה. 'צידק נפשו' הכוונה שנהפך צדיק. מי הוא הצדיק? פירש רש"י במסכת קידושין (מ' ב'), ש'צדיק' הוא מי שרובו זכויות. וברגע שאדם קיבל על עצמו את ההחלטה הנכונה שילמד ספרי מוסר דבר יום ביומו, כבר עכשיו כל אותם מצוות ומעשים טובים שיעשה במשך השנה הבאה בגלל לימוד המוסר שלו, נכתבים בפנקס שלו ומוציאים את דינו לזכות.

מה המקור של דברי רבינו יונה שבקבלה שמקבל אדם על עצמו עכשיו, כבר מעתה נוקפים לזכותו כל המצוות שיעשה בהמשך? אומר רבינו יונה, הרי זה מפורש בתורה, בפרשת בא. שהרי בעשירי לחודש ניסן בשנת ב' אלפים תמ"ח לבריאת עולם, התגלה הקב"ה למושה רבינו ואמר לו, לך ולמד את ישראל הלכות קרבן פסח. והצטוו ישראל לקחת את הכבשים ולקשור אותם למיטה, עד י"ד בניסן זמן הקרבת הפסח, ואחר כך להקריב את הפסח ולאכול אותו בו בלילה, וככל הפרטים הכתובים שם. ומסיימת הפרשה שם: וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צווה ה' את משה.

ושאלו רבותינו במכילתא, וכי מיד עשו? והלא מקחו בעשור לחודש ניסן היה, ואז לקחו את הכבשים וקשרו אותם למיטה במשך ארבעה ימים, ורק ארבעה ימים לאחר מכן עשו את הפסח, ולמה זה כתוב 'ויעשו כאשר צווה ה' את משה'? אלא, אמרו במכילתא, כיון שקבלו עליהם לעשות, מעלה עליו הכתוב כאילו עשו מיד. ולכן כשלקחו את הכבשים מתוך כוונה להקריב אותם במועד, כבר נכתב עליהם בספר בשמים שעשו את קרבן פסח.

כאן למדנו את כח הקבלה. לכן כשאדם מקבל על עצמו שבעזר האל וישועתו ובלי נדר ילמד בכל יום בספרי יראה ומוסר, הרי 'ברגע קטון יצא מאפילה לאור גדול וצידק את עצמו בשעה קלה ועלתה בידו התשובה'. וזו היא העצה הטובה מכל העצות, שאין בה קושי. וכל אחד יכול לבחור לעצמו איזה ספר מוסר שנוגע אל לבו, אם מהקדמונים אם מהאחרונים, העיקר שיקרב אותו אל הבורא ויביא אותו להיות עבד נאמן ועושה נחת רוח לפניו, וה' יהיה בעזרנו אמן ואמן.

חידו"ת לפרשת כי תבא

א. בענין סמיכות פרשת עמלק לפרשת ניכורים

דברים (כ"ו א'): "והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה, וירשתה וישבת בה, ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' אלהיך נתן לך, ושמת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשכן שמו שם".

ובתב רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל: "והיה כי תבוא, לעיל מיניה כתיב תמחה את זכר עמלק, וסמך ליה והיה כי תבוא אל הארץ, שנצטוו למחות זכר עמלק מיד בכניסתן לארץ, ועל זה רצה עמלק לעכב ביאתן, שהוא הגיד למלך מצרים כי ברח העם, וכן הגיד ללבן כי ברח יעקב, ועל כן סמך לו פרשת בכורים שמזכיר בה ארמי אובר אבי".

והיום יום הששי, ערב שבת קדש פרשת כי תבוא, בהיותי קורא הפרשה שנים מקרא אחד תרגום, עלה בדעתי בס"ד לפרש באופן נוסף מדוע נסמכה פרשת עמלק לפרשת בכורים, ובהקדם דברות קדשו של הגאון אדמו"ר רבי צדוק הכהן ז"ל מלובלין בספרו פוקד עקרים (אות ה') שכה כתב: "וזאת נבואה ראשונה שנזכר בה שם זה "צבאות", שממנו המשכת ריבוי הצבאות כנ"ל, ועל כן חנה הנביאה פעלה על ידי שם זה ליפקד בבנים, וכן הלשון "פקדתי" שבלשון זה נפקדים כל העקרים והעקרות, ובא הולדת וריבוי הזרע, ואצל עמלק בהיפך על ידי זה נמשך מחיית זרעו, לפי שהוא ההיפך מריבוי צבא ה' זרע ישראל, ועל כן אמרו בראש השנה (ח' א') אימת לבשו כרים הצאן באדר מתעברות באדר, וישראל נמשלו לצאן ואז הוא זמן ריבויים, וכך קבלתי כי בחודש זה "אדר" מסוגל מטעם זה לפיקוד עקרים ועקרות.

והיינו לפי שחודש זה מיוחד למחיית עמלק, וכל מניעת הולדה שנמצא בזרע ישראל הוא רק מקטרוג עמלק, שחתך מילותיהם של ישראל וכו', המקטרג נגד קדושת הברית שבזרע ישראל שממנו נמשך הריבוי וההולדה, ובני יוסף אמרו ליהושע ואני עם רב אשר עד כה ברכני ה' (יהושע י"ז י"ד), כי בו היה ברכת הריבוי שהיא קדושת היסוד, ועל כן הוא יוסף שטנו של עמלק כמו שאמרו ז"ל (ב"ר פע"ה ס"ב), ואות הברית הוא המבדיל בין ישראל לעמים, ועל ידי שישאל מובדלים מהעמים על ידי זה בא הריבוי בהם, דעל כן במצרים ויפרו וירבו דאחת היתה ופירסמה הכתוב, וכן אמרו בספרי (פרשת כי תבא) ויהי שם לגוי מלמד שהיו מצויינים, ועל ידי זה היו עצום ורב" עש"ב.

ובספרו רסיסי לילה (אות נ"ג) הוסיף הגאון רבי צדוק הכהן ז"ל וכתב: "המן נתפאר ברוב בניו, וחשב להאביד בני ישראל, ונהיה להיפך, כי עקרה ילדה שבעה היא חיבור אותיות ו"ק ורבת בנים אומללה, ועל כן יוכלו לפעול פיקוד עקרים ועקרות בפורים, אותם שהיה להם כבר ימים של צער הרבה על ידי שנעוץ סופן בתחילתן להחזיר הכל למקורן וזוכין לבנים, כי כל עקרים ועקרות דישאל נמשך משורש עמלק, שהיה מחתך מילותיהם ואומר טול מה שבחרת, דמקטרג

על מה שהשי"ת בוחר בזרע ישראל", עיין בכל דברי קדשו זצ"ל (שם ושם) ותראה נפלאות מתורת ה' ודוק היטב.

ומבואר באר היטב שכל בחינת עקר ועקרה שיש בישראל, הוא נמשך משורש עמלק הרשע ימש"ו, ובעטיו של נחש ארור זה אין ריבוי בעם ישראל, וכל שיש מחיית עמלק יש ריבוי והולדה בישראל כנ"ל, והנה על ידי מצות בכורים זוכים לפריה ורביה ופרי בטן עיין בספר המדות ח"ב (ערך בנים אות י"ט), ובמדרש דברים רבה (פ"ג ס"ה): "מה פרי אדמתך צריכים עישור, אף פרי בטן צריכים עישור, וזו המילה. דבר אחר אמר רבי יהודה בר סימון למה הקיש פרי הבטן לפרי האדמה, שיהיו פרי אדמתך, מכפרים על פרי בטן, מנין שכך כתיב וכפר אדמתו עמו", והיינו נמי שהרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול כלל הלכות פדיון הבן בהלכות בכורים, ודוק. [וראה נא ראה כי תיבות הפסוק "ולקחת מראשית כל פרי האדמה" עולים בגימטריא: "בזכות הבכורים הכל ילדו, ופריה ורביה בישראל", חושבנא דדין כדין ודוק].

והיינו טעמא דנסמכה פרשת בכורים לפרשת מחיית עמלק, שעל ידי מחיית עמלק שורש העקרונות, נפקדים בבנים, והיא היא מצוות בכורים ששכרה בנים ובקיומה מתבטל עמלק ודוק.

ג. בענין מצות ביכורים משבעת המינים

דברים (כ"ו א'): "והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה, ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' א, ושמת בטנא, והלכת אל המקום אשר יבחר ה' א לשכן שמו שם".

ופירש רש"י ז"ל: "מראשית, ולא כל ראשית, שאין כל הפירות חייבין בביכורים אלא שבעת המינים בלבד, נאמר כאן ארץ, ונאמר להלן ארץ חטה ושעורה וגו', מה להלן משבעת המינים שנשתבחה בהן ארץ ישראל, אף כאן שבח ארץ ישראל שהן שבעת המינים" ובעל הטורים שם כתב: "ולקחת בגימטריא בשבעה המינים", ועיין בדברי הרב ספורנו ז"ל שם.

וכתב שם בספר שפתי כהן על התורה: "מראשית יביא ראשית, מראשית, לראשית, למקום ראשית, לראשית כל ראשית. יביא ראשית, אלו ישראל שנקראו ראשית שנאמר (ירמיה ב') קודש ישראל לה' ראשית, מראשית אלו הביכורים שנאמר מראשית כל פרי וגו', לראשית הוא הכהן שהוא ראשית העבודה, למקום ראשית הוא בית המקדש שהוא ראשית כל העולם, לראשית כל ראשית זה הקב"ה שנאמר (ישעיה מ"א ד') אני ראשון ואת אחרונים אני הוא".

ומבואר דמצות ביכורים אינה נוהגת אלא בשבעת המינים בלבד, וכך שנינו במסכת ביכורים (פ"א מ"ג): "אין מביאים ביכורים חוץ משבעת המינים", והובאה משנה זו בתלמוד מסכת פסחים (נ"ג ב'), ומנחות (פ"ד ב'), ובספרי (ר"פ כי תבא) ילפי לה מגזרה שוה שביכורים אינם באים אלא משבעת המינים, וכמו שהביא רש"י ז"ל לעיל, וכן פסקו כל רבותינו הראשונים ע"ה, עיין לרמב"ם בחיבורו הגדול הלכות ביכורים (פ"ב ה"ב), וספר החינוך (מצוה צ"א) ורש"י הנ"ל, ותוספות חולין (ק"כ ב' ד"ה אף), ופסקי תוספות שם (סימן שני"ב) ועוד.

ושם בספר שפתי כהן נתן טעם לדבר מדוע מצות ביכורים רק משבעת המינים: "אמר רז"ל במנחות (פ"ד ב') מראשית ולא כל ראשית, כי אין חייב בביכורים אלא שבעה מיני הפירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל, לפי שאלו המינים הם חיותו של אדם, ושאר מיני פירות אינן אלא להשלים החסרון שלא יהא העולם חסר כלום, כי לפעמים יש בהם צורך, אבל לא כמו אלו השבעה מינים, ומברכתם של שאר פירות תבין שאומר בורה נפשות רבות וחסרונון שהן שאר פירות, על כל מה שברא להחיות בהם, וכל אחד משבעת המינים הוא יש לו אצילות מהשבע כשתדקדק בהם, וכדי שיתברכו כל הפירות, לזה אמר מראשית שהן שבעת המינים ואחר כך אמר כל פרי האדמה שיתברכו כל הפירות שהן בכלל אלו השבעה" עכ"ל.

ומצאתי בתרגום שני למגילת אסתר (י"ג ז') על הפסוק הפיל פור הוא הגורל מיום ליום מחודש לחודש שכה תרגם: "ובחודש שבט לא, בגלל דביה ריש ירחא שתא לאילניא דמנהן מקריבן ביכוריא", ולכאורה יש להבין, שהרי הביכורים באים גם מחטה ושעורה, ומהרש"א ז"ל פסחים (ל"ו ב') כתב שגם משאר שלשת מיני דגן דהיינו כוסמין, שבלת שועל ושיפון, ועיין בהגהות רש"ש פסחים שם, ובספר מנחת חינוך (מצוה צ"א אות א) ואכמ"ל.

ותו פשט לשון התרגום אילניא די מנהון מקריבין ביכוריא, מורה שביכורים באים **מכל** פירות האילן, והרי אינם באים רק מחמשת מיני אילנות וכנ"ל, ויש ליישב.

ואולי כוונת התרגום שני כסברת רש"י ז"ל בפירושו לספר נחמיה (י' ל"ו) שכתב: "בכורי כל פרי עץ, בכורי של כל פרי האילן הם מדברי חכמים", הרי שרש"י ז"ל סובר שעם שמצות ביכורים נוהגת רק בשבעת המינים וכן כתב רש"י ז"ל עצמו בפירושו לתורה וכנ"ל, מכל מקום מדברי חכמים ביכורים נוהגים בכל פרי האילן, והיינו שאמר התרגום: "אילניא די מנהון מקריבין ביכוריא", ומכאן מצאנו מקור נפתח לדברי רש"י ז"ל בנחמיה ודוק. [ורש"י ז"ל היה לו תרגום שני לאסתר ומזכירו בפירושו לתורה דברים (י"ג ד') עיין שם. ורש"י גם בפירושו לתלמוד מגילה (י"ג ב') מביא תרגום אסתר, אבל שם אינו מוכרח שהוא תרגום שני, ויתכן שכוונתו לתרגום ראשון עיין שם ודוק].

ובן מפורסמים דברות אותו חד מן קמאי מרבתינו הראשונים ע"ה, הנדפסים בסוף חידושי הר"ן חולין (ק"כ ב') שכה כתב: "אף על גב דאינו חייב להביא ביכורים אלא משבעת המינים, מכל מקום אם רצה להביא משאר מינים מביא דתנן התם רבי שמעון אומר מעטרין את הביכורים חוץ משבעת המינים רבי עקיבא אומר וכו', משמע דאם רצה להביא משאר מינים מביא", והביא דבריו הגאון רבי עקיבא איגר ז"ל בתוספותיו למשניות ביכורים (פ"ג מ"ט אות י"ט) וסיים בצ"ע, ועיין מנחות (פ"ד ב') ע"ש.

ופשט לשון אותו קדמון ז"ל שהביכורים שמביא משאר פירות האילן תורת ביכורים להם גם מן התורה, ולא כרש"י בפירושו לנחמיה שרק מדברי חכמים, והדברים ארוכים ועיין בזה לגאון מלבי"ם ז"ל בפירושו לנחמיה שם, ובתפארת ירושלים למסכת ביכורים הנ"ל, ובאריכות לאב ובנו בספר משנת רבי בנימין על מסכת ביכורים שם מה שכתבו הגאון המחבר רבי בנימין רבינוביץ ז"ל ובנו הגאון האדר"ת ז"ל, ובהגהות הגאון מהרי"פ פרלא ז"ל הנדפסים בקובץ נועם

(כך כ"ב דף ש"א ודף שכ"ד) ואכמ"ל. [מה שכתבתי שהחידושים לחולין שם לא יצאו מרבינו הר"ן ז"ל היינו ממאי דכתיבנא מפי סופרים בחיבורי כנסת יעקב (דף ע"ד ואילך) ע"ש].

ובהיותי בזה ראיתי לרבי חיים ב"ר בצלאל ז"ל אחי מהר"ל מפראג ז"ל בספרו ספר חיים (ח"א פרק ד') שכתב: "ורבותינו במסכת כתובות (ק"ה סע"ב) אמרו כל הנותן דורון לתלמיד חכם כאלו הקריב ביכורים, שנאמר ויביאו לאיש לחם ביכורים, והכונה לפי שביכורים באים רק מן החיטים, ולא זכו לה ישראל עד עצרת שכבר קבלו ישראל את התורה, אבל בפסח שלא קבלו את התורה, לא היה קרבנם רק מנחת העומר שעורים שהוא מאכל בהמה, ואדם זה המכבד את החכמים אפילו אם הוא עם הארץ ראוי הוא לאותו קרבן שזכו עליו גם ישראל כשקבלו את התורה".

והנה מה שכתב בספר החיים שהביכורים באים "רק" מן החיטים - בעניותי איני מבין דברי קדשו ז"ל, שהרי מצות ביכורים נוהגת בכל שבעת המינים ולא רק בחיטים, וכמו שהבאתי לעיל בארוכה וצ"ב.

וראיתי לגאון בעל כלי יקר על התורה בספרו עוללות אפרים ח"ב (עמוד י"ד מאמר ק"ז דמ"ב ע"ד) שלענינו דרך באותה דרך ובאותו רעיון שכתב בן זמנו ומקומו הוא ספר החיים הנ"ל, וכה כתב: "מה שבא העומר מן השעורים ויש לו שיעור, כי שיעור העומר ידוע, ושתי הלחם של עצרת בא מן החיטים ורז"ל לא נתנו בהם שיעור וכו', הטעם שעדיין ישראל לא קבלו את התורה מפסח עד עצרת ולא יצאו עדיין מכלל בהמה לכלל אדם וכו', ולפיכך קרבנם בא מן השעורים שהוא מאכל משותף לאדם ולבהמה וכו', אמנם כאשר קבלו את התורה באו לכלל אדם ולכך היה קרבנם חיטים שהוא מאכל מיוחד לאדם, רמז לתורה ואין לה שיעור וכו', אמנם בעצרת קבלו תורה והיה קרבנם מן החיטים המיוחד למאכל אדם כאמור ואין להם שיעור" ודוק היטב.

אמנם מה שכתב בספר עוללות אפרים שלש פעמים "דשתי הלחם של עצרת אין להם שיעור ולא נתנו רז"ל שיעור - עם שאיני כדאי בעניותי איני מבין דברי קדשו ז"ל, והרי מקרא מלא בספר ויקרא (כ"ג י"ז) ממשבותיכם תביאו לחם תנופה שתיים, **שני עשורונים סולת תהינה**" וגו', הרי מפורש במקרא שיעור שתי הלחם, ועיין בדברי הרמב"ם ז"ל בהלכות תמידין ומוספין (פ"ח ה"ד), ובספר החינוך (מצוה ש"ז) ושם במנחת חינוך (אות ב') וצל"ע.

והנה זכיתי בס"ד להדפיס בקצרה הערתי הנ"ל על ספר החיים בקובץ התורני "אוצרות ירושלים" שנת תשל"ב (גליון ק"ב), ובהרחבה בקובץ התורני "כרם שלמה" דבובוב שנת תשמ"א (גליון חשון דף מ"ד) וכנ"ל, ואחר כך חכם אחד שליט"א שם בכרם שלמה (גליון טבת דף מ"ו) יצא ליישב דברי ספר החיים וכה כתב: "לא קשיא, דאין כוונת בעל ספר החיים על מצוות ביכורים הכתובה בפרשת כי תבא, אלא רק על מצות שתי הלחם שנקראת לחם ביכורים, והם אינם באים אלא מן החיטים, ומקרא מלא בספר במדבר (כ"ח כ"ו) וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה, ופירש רש"י חג שבועות קרוי ביכורי קציר חיטים על שם שתי הלחם שהם ראשונים למנחת חיטים הבאה מן החדש, ועיין מנחות (ס"ח ב') עכ"ל.

ויישר כוחו שטרם להעמיד ולהסביר הדברי בעל ספר החיים ז"ל, וכאשר אנחנו מצווים להעמיד דברי החכמים, שלא יאמרו דבר היפך דברות רז"ל, אבל המעיין יראה יבין ויבחין אם אכן לכך נתכוין הגאון בעל ספר החיים ז"ל דהיינו מצות שתי הלחם, ולא על מצות ביכורים, והרי מהא דבספר החיים הביא להיא דכתובות הנ"ל "כל הנותן דורון לתלמיד חכם כאילו הקריב ביכורים", מבואר דבמצוות ביכורים ממש מדובר ולא בשתי הלחם, וכמפורש בתוספות כתובות שם דעל ביכורים קאי ולא על שתי הלחם ודוק.

ואם משום גודל התמיה צריכים אנחנו לדחוק הדברים ז"ל, הרי גדולה מזו כתבתי שבעל כל יקר ז"ל כתב שלשתי הלחם לא נתפרש השיעור, והרי הוא מקרא מלא כנ"ל, ואקצר.

ומה שכתבו רבותינו הנ"ל שהשעורים מאכל בהמה ולא מאכל אדם - עיין מה שהארכתי בזה בקובץ התורני "אוצרות ירושלים" שנת תשל"ו (גליון קצ"ד סימן תק"ס אות ר"ב), ועכשיו צולם בחיבורי כנסת חיים (דף ק"ד) ומה שהוספתי בגליון שם וצרף לכאן.

ג. בענין ביכורים

דברים (כ"ו א'): "והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה: ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' אלהיך נתן לך, ושמת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשכן שמו שם: ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלהיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבתינו לתת לנו: ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח ה' אלהיך".

וראיתי לגאון רבי אליהו הכהן ז"ל מאיזמיר בעל שבט מוסר וכו', בספרו הנחמד אזור אליהו (סימן קס"ד) שכה כתב: "לשון בעל הטורים בפרשת תבא ולקח הכהן הטנא וגו', טנא בגימטריא ששים שהביכורים אחד מששים, ולכן נעלם חיי"ת מפרשת ביכורים" עכ"ל, ונשאלתי על לשון זה, ושמעתי [לבאר] שמלת טנא כתובה באל"ף והיה ראוי להיות בה"א, אלא נכתב באל"ף להשלים מספר ששים לרמוז על אחד מששים, ושני פעמים כתוב טנא בפרשה ואם היו כתובים בה"א היה עולה עשרה, נכתבו באל"ף נמצא שנעלם חיי"ת מפרשת ביכורים שהם השמונה שנחסרו" ע"כ.

אמנם לי נראה לומר דנפל טעות בדפוס, ואינו דוחק כפי חומר הענין, והוא רגיל בדפוסים שנראה להם בכתב ביי"ת בכ"ף ובכתב הה"א בחיי"ת, כמו שכתב מהר"ש אלגאזי ז"ל בספרו גופי הלכות (דקל"ח רע"ב) גבי מאמר האשה הצרפית עם אליהו באת אלי בתשמיש המטה, שאמר הוא ז"ל שצריך לומר כתשמיש באות כ', וטעות הדפוס הוא שהדפיסו בתשמיש ע"ש, ונראה שהכוונה בכאן במקום חיי"ת נעלם הה"א, והכוונה הטנא כתוב באל"ף אף על פי שראוי להיות בה"א כדי להשלים למנין ששים לרמוז על אחד מששים, ולכך נכתב טנא בה"א ונעלם ה"א ונכתב טנא באל"ף למנין ששים, ולרמוז על זה חסר ה"א אחת מפרשת בכורים. ואין להקשות כפי שני הדרכים דלעיל שכיון שרמז ענין מנין הששים במלת הטנא הראשון לכתבו באל"ף,

למה כתב גם כן טנא השני באלף, שכיון שהתחיל באל"ף סיים באל"ף, ומכל מקום צריך עיון, עד כאן לשון צדיק רבי אליהו הכהן ז"ל בספרו אזור אליהו.

ובעניותי איני מבין הדברים, דאיך נתפייסו בגירסת ספרי בעל הטורים שלפניהם שאות **חיי"ת** לא נזכרת בפרשת ביכורים, וטרחו ליישב גירסה זו וכנ"ל, והא לכאורה מעיקרא תיובתא, שהאות **חיי"ת** נזכרת בפרשת ביכורים **תשע** פעמים, עיין במקראות שם, (וכן בפסוקים שהבאתי לעיל בראש דברינו), ומזה גופא היה להם לראות שנפלה טעות בדפוסים ואי אפשר להעמידה וכל התירושים שהציעו תמוהים ודוק היטב.

ואבן גירסת ספרים שלנו היא כך היא: "טנא בגימטריא ששים. רמז לבכורים אחד משישים, ולכך נעלם **סמ"ך** בפרשת בכורים", ועיין עוד שם בבעל הטורים (כ"ז ח'): "בפרשה זו נעלם **סמ"ך** לומר אף על פי שכתוב (שם פסוק ב') ביום אשר תעברו את הירדן, נתרחקו ס' מילין קודם שהקימו את האבנים, כדאיתא בסוטה", ודוק היטב כי קצרת.

ובן מצאתי במקור דברי בעל הטורים ז"ל, הוא פירוש התורה לרבינו אלעזר מגרמייזא ז"ל בעל הרוקח (שם דף רמ"ה) שכה כתב: "בטנא בגימטריא בס', לכך הביכורים אחד מס', וכל האותיות בפרשת ביכורים ונעלם ס' עכ"ל. [ועיין בחיבורי הנכחי (סימן קס"ג) שהראינו שבעל הטורים ז"ל בפירושו הקצר לתורה בנוי ומיוסד מפירוש התורה לבעל הרוקח עיין שם].

ועיין לגאון אדמו"ר רבי צדוק הכהן זצ"ל מלובלין בספר פרי צדיק (פרשת כי תבא סימן ו') שהאריך לבאר עומק דברי בעל הטורים ז"ל ע"ש.

ורבינו יהודה החסיד ז"ל בספר טעמי מסורת המקרא דברים (שם דף ע"ט) כתב: "בכל פרשת ביכורים אין ס', כשהיו מביאים ביכורים היה הפרקליט שלהם מפני השטן וס' סימן שטן" עכ"ל, והשוה להאמור לעיל ודוק.

ד. בענין הארורים דפרשת כי תבוא

דברים (כ"ז כ'): "ארור שוכב עם אשת אביו, כי גלה כנף אביו, ואמר כל העם אמן: (כ"א) ארור שוכב עם כל בהמה, ואמר כל העם אמן: (כ"ב) ארור שוכב עם אחתו בת אביו או בת אמו ואמר כל העם אמן: (כ"ג) ארור שוכב עם חתנתו ואמר כל העם אמן".

ונתעוררתי בס"ד שצריך טעם מדוע קבע המקרא ארור דשוכב על כל בהמה, בין העריות דשאר בשר, וטפי היה לו למקרא לסיים כל העריות, ואחר כך לכתוב ארור דשוכב עם בהמה, ועיין.

וראיתי לגאון הנצי"ב ז"ל בפירושו היקר העמק דבר שם שכה כתב: "שוכב עם כל בהמה ראוי היה לכתוב את כל בהמה וכמו שכתבתי בספר שמות (כ"ב י"ח) שדרשו חז"ל מזה הלשון נרבעת לבהמה. ונראה דמזה הוציאו באגדה במסכת עירובין (נ"ה ב') דבת עם הארץ בכלל שוכב עם כל בהמה" עכ"ל.

ולפי ביאורו ז"ל גם דקדוק זה יתיישב, דאולי לכן דוקא קבעו שוכב עם כל בהמה בין העריות, להשמיענו הך הילכתא דבת עם הארץ כבהמה, ועיין פסחים (מ"ט ב') ובראש בספר לקט יושר (דף ז' והערה י"ח) ודוק היטב.

ומצאתי לגאון הכהן הגדול מאחיו רבינו מאיר שמתח זצ"ל בספרו המופלא משך חכמה שם שכה כתב: "ארור שוכב עם אשת אביו, ארור שוכב עם כל בהמה, לפי ששניהן בסקילה ובן נח מצווה על שניהם וכדמפרש רבי עקיבא (סנהדרין נ"ח א') על כן יעזוב איש את אביו זו אשת אביו וכו'" עכ"ל. ודפח"ח. ועיין גם בדברי רבי יעקב ז"ל בעל הטורים כאן.

ה. בענין והותירך ה' בפרי בטנך, ובפרי בהמתך, ובפרי אדמתך

דברים (כ"ח י"א): "והותירך ה' בפרי בטנך, ובפרי בהמתך, ובפרי אדמתך", הרי שכאן הסדר פרי בטנך, בהמתך, אדמתך, והקדימה בהמתך לאדמתך, וכסדר הזה ממש נמצא עוד שם (ל' ט').

אבל שם בדברים (ד' י"ג): "ואהבך וברכך והרבך וברך פרי בטנך, ופרי אדמתך, שגר אלפיך ועשתרות צאנך", הרי שסדר הדברים פרי בטנך, פרי אדמתך, פרי בהמתך, וכסדר הזה ממש, דהיינו פרי בטנך, אדמתך, בהמתך, נמצא עוד שני פעמים בספר דברים שם (כ"ח פסוק ד', ופסוק י"ח) ע"ש.

וצריך להתבונן ולדעת מה פשר דבר, ומדוע התורה שינתה הסדר ממקום למקום, וצ"ב.

ו. בענין ועבדת שם אלהים אחרים

דברים (כ"ח ל"ו): "יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבותיך ועבדת שם אלהים אחרים עץ ואבן".

ורש"י ז"ל כאן סתם ולא פירש מאומה, אבל שם לקמן (פסוק ס"ד): "והפיצך ה' בכל העמים מקצה הארץ ועד קצה הארץ ועבדת שם אלהים אחרים, אשר לא ידעת אתה ואבותיך עץ ואבן", פירש רש"י ז"ל: "ועבדתם שם אלהים אחרים כתרומו לא עבודת אלהות ממש אלא מעלים מס וגולגליות לכומרי עבודה זרה".

וצ"ע מדוע רש"י ז"ל לא פירש כן כבר לעיל בפסוק ל"ו, והוא דקדוק עצום אצלי וצ"ב, ורשמתי למזכרת עד שנעיין בדברות מפרשי רש"י ז"ל.

ז. בענין אתם ראיתם את כל אשר עשה ה' לעיניכם בארץ מצרים

דברים (כ"ט א'): "ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם אתם ראיתם את כל אשר עשה ה' לעיניכם בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו".

ובם"ד נתעוררתי להבין והרי כבר מתו כל יוצאי מצרים, כי כאן מדובר אחרי ארבעים שנה במדבר עיין לקמן פסוק ד', ואם כן מה שייך לומר **אתם ראיתם**, ודוחק לומר שמדבר עם אותם שלא נגזרה עליהם הגזירה, דהיינו הקטנים מגיל עשרים והגדולים מגיל ששים, שהרי כאן הכתוב אומר: "ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם אתם ראיתם וגו', ועיין. ורשמתי למזכרת עד שנעיינ בדברי רבותינו המפרשים בעזה"ת.

ועבשיו מצאתי בספר שפתי כהן על התורה (שם דע"ב ע"ג) שכה כתב: "ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם אתם ראיתם את כל אשר עשה ה' לעיניכם בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו וגו'. זה היה בשנת הארבעים וכבר תמו כל הדור שנאמר (דברים ב') ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות וידבר ה' אלי אתה עובר היום את גבול מואב וגו', כי מתו כולם, וכן הוא אומר (במדבר י"ד) במדבר הזה יתמו ושם ימותו וגו', וטפכם אשר אמרתם לבו וגו', אם כן אותם שראו מתו, אם כן איך אמר "אתם ראיתם" את אשר עשה ה' לעיניכם.

ונובל לומר שמשה מדבר עם הזקנים שהם למעלה מבן ששים ועם פחותים מבן עשר שנים ומעלה שלא נגזרה עליהם גזירה, שנאמר (שם כ"ט) וכל פקודיכם לכל מספרכם מבן עשרים שנה ומעלה, במדבר הזה יתמו ושם ימותו, ואומר ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה, שהן מבן עשרים שנה ומעלה כל יוצאי צבא, ולזה אמר אשר ראיתם, ואמר לעיניכם כנגד הזקנים והטף, וכפי מה שכתבנו שהביא הקב"ה כל הדורות למצרים והארכנו בזה, יהיה פירוש אשר ראיתם ולעיניכם, ידבר עם כל דור ודור" עכ"ל. [ומה שכתב שהפחותים מבן עשר שנים שלא נגזרה עליהם הגזירה עם, שבדקתי וראיתי שכך הגרסה גם בדפוס ראשון של ספר שפתי כהן על התורה, פשוט שהוא טעות הדפוס וצריך לומר מבן עשרים וכמו שהוא עצמו כתב בהמשך דבריו ודוק]. הרי שכבר הוא ז"ל עמד בשאלתנו, ותירץ כאשר הצעתי בס"ד זאבל עדיין יש להרגיש שהפסוק אומר אל "כל" ישראל וכדכתיבנא, ודוחק למיפסק קרא בסכינא חריפא, ועיין.